

55. Code of Laws the Russian Empire, the command of Emperor Nikolay I compiled by in XVI volumes (1890), St. Petersburg, XIV, 262 p. (rus).
56. Klochkov V. (1982), Law and Religion, Politizdat, Moscow, p. 58 (rus).
57. Lazarevskiy N. I., ed. (1909), *Legislative acts of transitional period 1904-1908: collection of laws and manifestoes, decrees*, St. Petersburg, 1018 p. (rus).
58. *Pravitelstvenny Vestnik* (1904), December 14, № 283, p. 1 (rus).
59. Lazarevskiy N. I., ed. (1909), *Legislative acts of transitional period 1904-1908: collection of laws and manifestoes, decrees*, St. Petersburg, 1018 p. (rus).
60. Ugolovnoye ulozheniye on March 22 1903 (1911), Ed. NS Tagantsev, St. Petersburg, 628 p. (rus).
61. Central State Historical Archives of Ukraine in Kiev, fond 442, opys 855, sprava 92, 123 p. (ukr).
62. Ugolovnoye ulozheniye on March 22 1903 (1911), Ed. NS Tagantsev, St. Petersburg, 628 p. (rus).
63. Moisieienko L. M. (2013), Christian denominations in the Donbass (1880 – 1914 years), Donetsk, 272 p. (ukr).
64. Bobylova S. (2014), System of education in German and Mennonite colonies in the South Ukraine: Formation and Development (XIX - XX centuries), 25 March, available at: http://www.history.univ.kiev.ua/ethnology/journal/ethnic_history_16/16_4.pdf. (ukr).
65. Zadoreichuk I. P. (2014), Development of Education in German in southern Ukraine 1789-1938, Abstract of thesis for the degree of candidate of historical sciences after specialty 07.00.01 «History of Ukraine», 15 Mar., available at: <http://www.rusdeutsch.ru/biblio/files/Saderejtschuk.pdf> (ukr).
66. Lazarevskiy N. I., ed. (1909), *Legislative acts of transitional period 1904-1908: collection of laws and manifestoes, decrees*, St. Petersburg, pp. 488-489 (rus).
67. Zadoreichuk I. P. (2014), Legal regulation of education in the German southern Ukraine at the end of XVIII – early XX century, 12 Mar., available at: <http://radnuk.info/statti/554-konstzar/15013-xviii-.html> (ukr).
68. Karev A. V. (1957), Evangelical-Christian Movement in Russia, *Bratskiy vestnik*, 4, p. 9 (rus).
69. Lunacharskiy A. B. (2014), O narodnom prosveshchenii: obrashcheniye narodnogo komissara po prosveshcheniu 1917 by 12 Mar., available at: http://intellect-invest.org.ua/content/userfiles/files/social_history_pedagogic/material_zagalni/Obrastchenie_Lunatscharskogo_1917.pdf (rus).
70. On separation church from state and school from church, 23 January 1918 (2014), Published: KADIS: Information and legal portal, 1 Mar., available at: <http://www.kadis.ru/texts/index.phtml?id=16796> (rus).
71. On Religious Associations: Resolution of the Central Executive Committee, SNK of the RSFSR of 08.04.1929 (2014), 1 Mar., available at: <http://russia.bestpravo.ru/ussr/data04/tex16632.htm> (rus).
72. On the application of Article 142 of the Criminal Code of the RSFSR: Resolution of the Presidium of the Supreme Soviet of the RSFSR of 18 March 1966 (2014), 24 Mar., available at: <http://www.r-komitet.ru/law/faith/ussr/razdel/18031966> (rus).
73. Criminal Code RSFSR of 25.07.1962 (2014), 27 Mar., available at: <http://www.r-komitet.ru/law/faith/ussr/razdel/27101960> (rus).
74. Code on Marriage and Family of the RSFSR of 30 July 1969 (2014), 27 Mar., available at: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp> (rus).

© Моїсєєнко Лариса

Надійшла до редакції 14.04.2014

УДК 631.173.2(09)

СИДОРОВ КОСТЯНТИН,

аспірант кафедри історії України

Житомирського державного університету імені Івана Франка

УТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МАШИННО-ТРАКТОРНИХ СТАНЦІЙ У РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗІ

У статті досліджується проблема утворення та діяльності машинно-тракторних станцій у Радянському Союзі, починаючи від появи перших машинних товариств, тракторних колон та МТС у 20-30-х рр. XX століття та закінчуючи реорганізацією їх у ремонтно-технічні станції в 1958 р. Історичний процес створення, функціонування та реорганізації МТС розглядається в процесі сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: машинно-тракторна станція (МТС); тракторна колона; Союз Радянських Соціалістичних Республік (СРСР); Житомирська область; сільське господарство.

Постановка проблеми. Наукове осмислення процесів, пов'язаних із вивченням реформ на селі у 20-60-х рр. XX ст., зокрема колгоспного будівництва й створення соціально-економічної інфраструктури села, є важливим з огляду на сучасні трансформації виробничої та соціальної сфери села.

Простежити зміни, що відбулися в керівних і технологічних ланках матеріальної сфери села, можна на

прикладі створення в Радянському Союзі мережі машинно-тракторних станцій (далі - МТС), що означало підлаштування під сільське господарство технічної бази та надання колгоспам виробничої та організаційної допомоги. Утворення МТС мало на меті раціональне поєднання організаційних форм великого колективного господарства та їх господарського самоуправління з матеріально-технічною допомогою й керівництвом з

боку держави. Від початку створення МТС розглядалися як вирішальна сила в розвитку колгоспного виробництва та один із важелів державного управління колгоспами.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідження проблеми утворення та діяльності машинно-тракторних станцій у Радянському Союзі входить у коло наукових інтересів таких українських дослідників, як П. І. Гайдуцький, М. Г. Лобас, В. М. Петров, С. М. Герук, О. М. Сукманюк та інші.

У монографії П. І. Гайдуцького і М. Г. Лобаса "Відродження МТС (Організація машинно-технологічних станцій в ринкових умовах)" приділяється увага вивченню історичного досвіду діяльності МТС у 30-50-х роках ХХ ст., їхньої ролі в механізації сільськогосподарського виробництва [1]. Ця тема є предметом розгляду В. М. Петрова. У статті "Історична роль машинно-тракторних станцій та перспективи їх розвитку в Україні" автор досліджує створення, функціонування та реорганізацію машинно-тракторних станцій у процесі розвитку сільськогосподарського виробництва [2].

Найбільш повно це питання висвітлюється в статті С. М. Герука, О. М. Сукманюка "Становлення та розвиток машинно-тракторних станцій в Радянському Союзі". У праці дослідники розглянули історію становлення машинно-тракторних станцій, а також навели етапи їх розвитку [3].

Своєю увагою не обминули цієї проблематики й російські вчені О. В. Соколова, В. М. Томілін. У радянській час цю тему розвивали у своїх працях А. С. Калабашкін, С. П. Трапезніков, І. Адамовський та інші.

У роботі О. В. Соколової "Становлення та діяльність машинно-тракторних станцій Центрального Чорнозем'я: 1930-1958 роки" авторка торкається передісторії утворення машинно-тракторних станцій у Центральній частині Росії та прослідковує їхню діяльність до 60-х рр. ХХ століття [4]. Частково звертається увага на проблематику утворення МТС у Радянському Союзі в праці В. М. Томіліна "Машинно-тракторні станції Чорноземного Центру Росії та їхні взаємини з колгоспами в післявоєнний період: 1946-1958 рр.". У ній автор звертається до передісторії створення МТС та розвитку їх мережі в післявоєнний період [5].

У роботі радянського історика А. С. Калабашкіна "Перші машинно-тракторні станції. Успіхи і невдачі" йдеться про перші спроби утворення МТС у Радянському Союзі та успіхи й проблеми, які поставали під час цього процесу [6].

Метою нашого дослідження є висвітлення загальних тенденцій створення та діяльності МТС у Радянському Союзі, тобто налагодження роботи та специфіка їх функціонування до реорганізації їх у ремонтно-технічні станції (РТС).

Виклад основного матеріалу. Машинно-тракторні станції були створені не відразу. На початку 1920-х років у селах з'являються перші машинні товариства, які дозволяли інтенсивніше використовувати ще досить примітивну машинну техніку. Незважаючи на їх існування, забезпечити кожне селянське господарство необхідними засобами для обробки землі не видавалося за можливе. Виникла потреба у створенні такої форми організації технічного парку, яка б дала можливість упроваджувати нові, більш досконалі машини. У результаті з'явилися перші державні пункти прокату сільськогосподарської техніки. Вони дозволяли раціональніше, ніж в індивідуальних господарствах, використовувати техніку та, відповідно, зменшували витрати на виробництво сільськогосподарської продукції.

Збільшення кількості техніки в пунктах прокату вик-

ликало необхідність утворення служби їх технічного обслуговування. У зв'язку із цим створюються тракторні об'єднання - колони і станції.

У переважній більшості машинно-прокатні пункти виникали у формі сільськогосподарських кооперацій, тракторних колон при куштових колгоспних об'єднаннях і радгоспах. Останні були найбільш забезпечені тракторами й сільськогосподарськими машинами, які за певну плату виконували окремі види робіт і для селянських господарств.

Однак сільське господарство залишалося вкрай технічно відсталим. Так, у 1928 р. у селі налічувалося 4 млн 600 тис. плугів та жниварок, 14 млн кінних сіялок, 1 млн кінних жаток. Основною тягловою силою в сільському господарстві залишалася робоча худоба, коні та воли. Більше того, значна частина незаможних селян була позбавлена і таких засобів виробництва. Наприклад, 27 % селянських господарств зовсім не мали робочої худоби та сільськогосподарського інвентаря, а 47 % господарств не мали навіть примітивного інвентаря для оранки [3, с. 240]. Такий стан справ у сільському господарстві змушував владу шукати нові форми його матеріально-технічного оснащення.

З метою покращення становища Колегія Наркомзему УРСР навесні 1927 р. запропонувала правлінню Українського радгоспного об'єднання провести вивчення питання щодо обслуговування місцевих селянських господарств тракторними колонами радгоспів. На практиці це дослідження було проведено на базі радгоспу імені Т. Г. Шевченка Березівського району Одеського округу [3, с. 240].

Результатом проведеної роботи стало створення навесні 1928 року першої в Україні та в СРСР державної машинно-тракторної станції. Вона була утворена на базі 14 тракторних загонів радгоспу імені Тараса Шевченка Березівського району Одеської області та обслуговувала 250 селянських дворів.

До цього радгоспу прилягало декілька переселенських селищ. Становище селян, переселених на необжиті місця, було складним. Для допомоги їм радгоспом імені Т. Шевченка була виділена спеціальна тракторна колона, яка вже в 1927 р. провела весь цикл сільськогосподарських робіт на полях 250 переселенських господарств. Належна обробка землі та посівів дозволила зібрати врожай на 40 % вище звичайного [3, с. 240].

Нова форма використання техніки продемонструвала кращу ефективність її роботи на великих територіях, що дало підстави для об'єднання селянських господарств і створення нової матеріально-технічної бази. Наприкінці 1928 р. тракторні колони радгоспу ім. Т. Шевченка були реорганізовані в першу державну машинно-тракторну станцію.

Уже перший рік роботи тракторного загону приніс певні успіхи. З метою популяризації такої форми організації праці в пресі було проведено кампанію з пропаганди її послуг. У листі, опублікованому в газеті "Известия" від 22.11.1927, читаємо: "Після тієї роботи тракторів, яку ми бачили, не хочеться більше вести бідняцьке дрібне господарство, а вирішили організувати колективне тракторне господарство, у якому не буде окремих селянських клаптиків посівів. Організацію для нас тракторного господарства узяв вже на себе радгосп ім. Тараса Шевченка, з яким ми уклали договір" [3, с. 240].

На основі досвіду першої МТС радгоспу ім. Т. Шевченка госпрозрахункові тракторні загоони радгоспів та інших господарств, тракторні колони сільськогосподарської кооперації були реорганізовані в машинно-тракторні станції. Наприклад, в Одеській області в коо-

перативну МТС на пайових засадах об'єдналися "Сільгоспсоюз" та три сільськогосподарські кредитні товариства. Організатори кооперативної МТС уклали договір на повний обробіток землі із селами на умовах обов'язкової ліквідації земельних меж індивідуальних господарств. МТС надавала в розпорядження земельно-го товариства машини, реманент, проводила агро-технічні консультації, а села виділяли робочу силу, трактористів та допоміжних робітників [1, с. 49].

Позитивний досвід радгоспу імені Т. Г. Шевченка відтепер стає прикладом і заохоченням для об'єднання окремих невеликих колгоспів у так звані куца. До складу одного куца входило в середньому від 10 до 25 колгоспів. Невеликі колгоспи, об'єднавшись, отримали можливість загальними зусиллями придбати різну сільськогосподарську техніку, у тому числі - складні машини для спільного їх використання.

Ініціативу в цій справі проявили два куцові колгоспні об'єднання - на Чернігівщині й на Миколаївщині. У грудні 1928 р. колгоспники Дроздівського куца на Чернігівщині порушили перед окружкомом клопотання про організацію в них МТС на базі тракторної колони, яка весь сезон 1928 р. обробляла усупільнені поля шести сільськогосподарських артілей Куликівського району. На базі куцового об'єднання колгоспів у 1929 р. у с. Баштанка Миколаївської області УРСР була створена ще одна МТС. Вона обслуговувала 35 колгоспів із посівною площею більш ніж 12 тис. га [3, с. 240].

МТС відіграли важливу роль у процесі встановлення колгоспного ладу. В умовах, коли колгоспи були ще економічно слабкими й не мали коштів для придбання техніки, МТС виступали тією технічною базою, спираючись на яку, колгоспи могли успішно вести громадське господарство.

Важливою віхою в організації системи централізованого агротехнічного обслуговування сільських товаровиробників у першій половині ХХ ст. прийнято вважати прийняття "5 червня 1929 року постанови Ради праці й оборони СРСР "Про організацію машинно-тракторних станцій" [2, с. 103]. У ній йшлося про проведення великої за обсягом організаційної роботи щодо будівництва розгалуженої мережі МТС. Влада розглядала машинно-тракторні станції не тільки як потужний економічний важіль технічної допомоги селу, але і як засіб керівництва колгоспами з боку держави.

Для здійснення цієї програми було створене акціонерне товариство під назвою "Всесоюзний центр машинно-тракторних станцій" (ВЦМТС). Його статутний капітал визначався в 50 млн крб. Серед засновників ВЦМТС були державні та кооперативні органи - Наркомземи союзних республік, Вища рада народного господарства СРСР (ВРНГ СРСР), Всесоюзна рада сільськогосподарської кооперації, Всесоюзна рада й республіканські центри колективних господарств. Вважалося за необхідне залучення разом із державними й кооперативними коштами, що виділялися на облаштування МТС, також коштів селян, господарства яких обслуговувалися цими станціями [2, с. 103].

Початок широкому впровадженню МТС був покладений постановою Ради праці й оборони СРСР від 5 липня 1929 року "Про організацію машинно-тракторних станцій". У ній йшлося про позитивний досвід діяльності машинно-тракторної станції імені Т. Г. Шевченка. Також визначалися найближчі завдання, які не обмежувалися обробітком землі, а полягали в піднесенні загального рівня агрономічної культури в районах діяльності МТС і проведенні суцільної колективізації селянських господарств. Відповідно до постанови, ЦК ВКП(б) визначив за доцільне створити Всесоюз-

ний центр з організації і керівництва МТС. Ним стає Трактоцентр, який в організаційному відношенні був автономним акціонерним органом Всесоюзного колгоспцентру [8, с. 32]. На Трактоцентр покладалося завдання перетворення маленьких селянських господарств у великі колективні механізовані господарства.

До весни 1930 р. у системі "Трактоцентру" було створено 158 МТС, які обслуговували 11,6 тис. колгоспів із площею посіву 10,4 млн га (27,4 % усієї посівної площі колгоспів). Разом із МТС системи "Трактоцентру" в червні 1930 р. нараховувалося 479 кооперативних МТС і тракторних колон. МТС того часу відрізнялися від тракторних колон лише в організаційному відношенні та більшою технічною оснащенням [3, с. 241]. Загалом збільшення кількості МТС дозволило розширити оброблювані тракторами посіви, охопити та обробити земельні ділянки.

Динаміку зростання цих площ характеризують такі цифри: у 1931 р. МТС обробляли в Україні 8245 тис. га посівів колективних господарств, навесні 1932 р. - 13588, на 01.10.1932 р. - 15299 тис. га. На 1 травня 1932 р. техніка МТС працювала на 42 % орних земель України, 48 % земель селянського землекористування, 48 % колективних сільськогосподарських підприємств (без радгоспів), 70 % усіх земель, що знаходилися в колективному користуванні. У цілому по Союзу в 1932 р. МТС було виконано робіт у переводі на оранку (без обмолоту) 20,5 млн га [1, с. 51].

Упродовж 1929-1932 рр. кількість новостворених машинно-тракторних станцій в УРСР зростає в геометричній прогресії.

Третя МТС в УРСР була організована в 1928 році радгоспом "Титусівка" Бердичівського округу на Житомирщині. У 1930 році МТС уже діяли в Барашівському, Вчорайшенському, Корнинському, Малинському, Мархлевському, Любарському, Словечанському і Ярунському районах Житомирської області [9, с. 92].

У Радянському Союзі машинно-тракторні станції створювалися перш за все в основних зернових районах країни. Так, зі 102 перших МТС, організованих у 1929 р., 19 було на північному Кавказі, 24 - на Середній і Нижній Волзі, по 8 - у Сибіру та Центрально-Чорноземній області, 9 - на Уралі й у Казахстані [3, с. 241]. Утворення МТС в основних зернових районах мало на меті швидке вирішення зернової проблеми за допомогою введення в дію великих механізованих господарств.

У 1940 р. кількість МТС сягнула 7069 одиниць. Порівняно з 1937 р. потужність тракторного парку зросла на 25 %. Посівна площа колгоспів, які обслуговували МТС, у 1940 р. складала 94 % посівної площі всіх колгоспів. У 1940 р. МТС виконали в колгоспах більше 75 % оранок, понад 50 % посіву й зібрали комбайнами близько 43 % усієї площі зернових культур [3, с. 241].

Таким чином, майже всі землі колгоспів, на яких здійснювалася посівна кампанія, були колективізовані внаслідок політики влади. Істотного впливу на сільськогосподарське виробництво на початку колективізації МТС не зробили. Однак завдання посилення впливу держави на село вони забезпечували.

Важким ударом для подальшого активного розвитку машинно-тракторних станцій стала Велика Вітчизняна війна. Сільськогосподарській сфері, особливо її технічній базі, було завдано непоправних збитків.

На тимчасово окупованій території фашистськими загарбниками було зруйновано 2890 МТС, розграбовано й знищено велику кількість сільськогосподарської техніки. За роки війни потужність тракторного парку МТС скоротилася на 29 %, кількість комбайнів - на 18 %, тракторних плугів - на 32 %, культиваторів - на 40 %,

сіялок тракторних - на 34 %, льонозбиральних машин - на 49 % і складних молотарок - на 36 % [3, с. 241].

У післявоєнний час першочерговою проблемою було відновлення зруйнованої економіки країни. Однією з найважливіших її сфер стало сільське господарство як частина народного господарства, швидкість відновлення якого залежала від налагодження роботи та подальшого розвитку МТС. Важливою проблемою, із якою зіткнулася влада в процесі відбудови МТС, була також проблема кадрового забезпечення їх працівниками, яких катастрофічно не вистачало.

Влада вбачала вирішення цього питання в організації швидкої та якісної підготовки й перепідготовки спеціалістів сфери сільського господарства. Виконання поставленого завдання було реалізовано через налагодження роботи спеціальних освітніх закладів, у зв'язку із чим у післявоєнний період почала збільшуватись кількість кадрів та новоутворених МТС.

У порівнянні, якщо в 1940 р. налічувалося 7069 МТС, то в 1950 р. їх разом зі спеціалізованими станціями було 8418, а в 1951 р. - 8680 одиниць. У 1952 р. було створено 1546 машинно-тракторних та інших спеціалізованих станцій, а загальна їх кількість досягла 8939 одиниць. Спеціалізовані МТС були утворені державою для вирішення специфічних завдань сільського господарства, зокрема для механізації трудомістких робіт у тваринництві. Вони виконували для колгоспів роботи із сінозбирання, силосування кормів, обводнення пасовищ [3, с. 242].

Для збільшення кількості посівних площ і врожаїв у Радянському Союзі проводився комплекс меліоративних робіт. Для вирішення цього питання по країні було створено мережу лугомеліоративних станцій. Вони здійснювали механізацію робіт з осушення земель і корінного поліпшення ґрунтів та пасовищ у районах, багатих на природні угіддя. На 1951 р. в СРСР нараховувалося 66 лугомеліоративних станцій [3, с. 242].

У післявоєнний період союзний уряд здійснював асигнування на відбудову МТС і направляв велику кількість нової техніки для роботи. Так, протягом 1946-1952 рр. МТС і радгоспи отримали 804 тис. тракторів, 187 тис. комбайнів, зокрема 89 тис. самохідних, велику кількість тракторних культиваторів та іншої техніки. До кінця 1952 р. потужність тракторного парку МТС зросла порівняно з 1940 р. майже в 1,7 раза, а кількість комбайнів збільшилась в 1,6 раза [3, с. 242].

Для подальшого розвитку й зміцнення сільського господарства влада ініціювала політику укрупнення колгоспів, що здійснювалося згідно з постановою ЦК ВКП(б) "Про укрупнення дрібних колгоспів і завдання партійних організацій у цій справі" [9, с. 184].

Оскільки колгоспи були дрібними, держава утримувала великий адміністративно-управлінський апарат, унаслідок укрупнення він був скорочений, тож досягалася, таким чином, економія великої кількості трудових на рік.

Унаслідок укрупнення колгоспів із середини 1950-х рр. вони стають більш самостійними та економічно міцними, відтепер МТС не мали змоги задовольнити потреби колгоспного виробництва. Держава була не в змозі здійснювати асигнування в постійно зростаючий рівень сільськогосподарського виробництва.

У лютому 1958 року пленум ЦК КПРС схвалив постанову "Про подальший розвиток колгоспного ладу і реорганізацію машинно-тракторних станцій". Пленум визначив за необхідне змінити старий порядок виробничо-технічного обслуговування колгоспів через МТС і перейти до продажу техніки безпосередньо колгоспам,

реорганізувавши МТС у ремонтно-технічні станції. Рекомендації пленуму були винесені на всенародне обговорення й законодавчо закріплені рішеннями першої сесії Верховної Ради СРСР п'ятого скликання (березень 1958 р.) [2, с. 103].

Укрупнивши дрібні колгоспи, влада могла впливати на них через МТС та здійснювати цю політику через постачання тракторів та інших сільськогосподарських машин. Реорганізація МТС стала вагомим подієм в сільському господарстві, вона надала поштовх розвитку всієї економіки країни.

Після реформування МТС і продажу техніки господарствам виникли нові організаційні форми машиновикористання та технічного обслуговування засобів механізації. У колгоспах були створені тракторно-польові бригади, пізніше виникли тракторно-комплексні та тракторні бригади, механізовані загони, ланки. Одночасно багато уваги приділялось розвитку державної системи ремонтно-технічного обслуговування сільськогосподарської техніки [3, с. 243].

Висновки

Машинно-тракторні станції доби Радянського Союзу стали однією з вирішальних сил у розвитку колгоспного виробництва та монополістами на використанні тоді сучасної сільськогосподарської техніки. Вони надавали допомогу під час проведення агрономічних, зоотехнічних і ветеринарних заходів, в організації планування, обліку та звітності. На МТС як нову організаційну форму машиновикористання покладалася відповідальність за заготівлю сільськогосподарської продукції. Це був осередок підготовки масових механізаторських кадрів та структура, яка вирішувала в сільському господарстві проблему кадрового забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдуцький П. І. Відродження МТС (Організація машинно-технологічних станцій в ринкових умовах) / П. І. Гайдуцький, М. Г. Лобас. - К., 1997. - 508 с.
2. Петров В. М. Історична роль машинно-тракторних станцій та перспективи їх розвитку в Україні / В. М. Петров // Економіка АПК. - 2010. - № 2. - С. 102-107.
3. Герук С. М. Створення та розвиток машинно-тракторних станцій в Радянському Союзі / С. М. Герук, О. М. Сукманюк // Вісник аграрної історії. - 2012. - № 3. - С. 239-244.
4. Соколова О. В. Становление и деятельность машинно-тракторных станций Центрального Черноземья: 1930-1958 годы : дисс. ... канд. ист. наук : 07.00.02 / Соколова Ольга Валерьевна. - М., 2004. - 199 с.
5. Томилин В. Н. Машинно-тракторные станции Черноземного Центра России и их взаимоотношения с колхозами в послевоенный период: 1946-1958 гг. : автореф. дисс. на соискание уч. степени доктора ист. наук : спец. 07.00.02 / Томилин Виктор Николаевич. - М., 2010. - 559 с.
6. Калабашкин А. С. Первые машинно-тракторные станции. Успехи и неудачи / А. С. Калабашкин. - М. : Наука, 1953. - С. 124-150.
7. Куц М. Т. Питання колгоспного будівництва на Україні (1929-1941 рр.) / М. Т. Куц. - Львів : Вид-во Львівського університету, 1965. - 280 с.
8. Ровчак Л. В. Машинно-тракторні станції в Україні (50-ті рр.) : дис. ... канд. ист. наук : 07.00.01 / Ровчак Лариса Володимирівна ; Донецький держ. ун-т. - Донецьк, 2000. - 162 арк.
9. Нариси історії Житомирської обласної партійної організації / [Г. П. Булкін, О. М. Іващенко, В. О. Матящук, П. П. Москвін]. - К. : Політвидав України, 1980. - 315 с.

Сидоров Константин,
аспирант кафедры истории Украины
Житомирского государственного университета имени Ивана Франко

СОЗДАНИЕ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МАШИННО-ТРАКТОРНЫХ СТАНЦИЙ В СОВЕТСКОМ СОЮЗЕ

В статье исследуется проблема образования и деятельности машинно-тракторных станций в Советском Союзе, начиная от появления первых машинных обществ, тракторных колонн и МТС в 20-30-х гг. XX века и заканчивая их реорганизацией в ремонтно-технические станции в 1958 г. Исторический процесс создания, функционирования и реорганизации МТС рассматривается в процессе сельскохозяйственного производства.

Ключевые слова: машинно-тракторная станция (МТС); тракторная колонна; Союз Советских Социалистических Республик (СССР); Житомирская область; сельское хозяйство.

Sidorov Konstantin,
Post-graduate student at the History of Ukraine Department
Zhytomyr State University named after Ivan Franko

THE ESTABLISHMENT AND OPERATION OF THE MACHINE-TRACTOR STATIONS IN THE SOVIET UNION

The problem of derivation and activities of the machine-tractor stations in the Soviet Union is analyzed in this paper from the appearance of the first machine companies, ranks of tractors and MTC in the 30-s of XX century, ending in the reorganization of technical repair station in 1958.

MTS activity was aimed at increasing the yield of all crops and increase public livestock in the postwar period.

MTS seen as a decisive force in the development of the collective leadership, helped during various types of agricultural operations and training center of mass frame of machine.

The historical process of the creation, operation and reorganization of MTS seen in the agricultural industry.

Key words: machine-tractor stations (MTS); ranks of tractor; the Union of Soviet Socialist Republics (USSR); Zhytomyr region; agriculture.

REFERENCES

1. Haidutsky P. L., Lobas M. H. (1997), Renaissance of MTS (machine and technological organization of stations in a market economy), Kyiv, 508 p. (ukr).
2. Petrov V. M. (2010), Historical role of machine-tractor stations and their development prospects in Ukraine, *The economy of agro-industrial complex*, Kyiv, 2, pp. 102-107 (ukr).
3. Heruk S. M., Sukmaniuk O. M. (2012), Creation and development of the machine-tractor stations in the Soviet Union, *Journal of Agrarian History*, 3, pp. 239-244 (ukr).
4. Sokolova O. V. (2004), *Formation and activity of machine-tractor stations of the Central Chernozem (1930-1958)*, Thesis for the degree of candidate of historical sciences after specialty 07.00.02, Moscow, 199 p. (rus).
5. Tomilin V. M. (2010), *Machine and tractor stations of Black Earth Center and their relationship with the collective farms in the postwar period: 1946-1958 years*, Thesis for the degree of doctor of historical sciences after specialty 07.00.02, Moscow, 599 p. (rus).
6. Kalabashkin A. S. (1953), The first machine-tractor stations. Successes and failures, Nauka, Moscow, pp. 124-150 (rus).
7. Kuts M. T. (1965), The question of collective farms in Ukraine (1929-1941 years), Publishing House of Lviv National University, Lviv, 280 p. (ukr).
8. Rovchak L. V. (2000), *Machine and tractor stations in Ukraine (50-years)*, Thesis for the degree of candidate of historical sciences after specialty 07.00.01, Donetsk, 162 p. (ukr).
9. Bulkin H. P., Ivashchenko O. M., Matiashchuk V. O. & Moskvina P. P. (1980), Essays on the History of the Zhytomyr Oblast party organization, Politvydav Ukraine, Kyiv, 315 p. (ukr).

© Сидоров Костянтин
Надійшла до редакції 12.05.2014